

2. Гальперин И. Р. Очерки по стилистике английского языка / Илья Романович Гальперин. – М. : Изд-во литературы на иностранных языках, 1958. – 462 с.
3. Борисенко А., Демурова Н. Льюис Кэрролл : мифы и метаморфозы [Электронный ресурс] / А. Борисенко, Н. Демурова // Иностранная литература. – 2003. – № 7. – Режим доступа : <http://magazines.russ.ru/inostran/2003/7/>
4. Campbell J. Inner Reaches of Outer Space : Metaphor as Myth and as Religion / Joseph Campbell. – N.Y. : A. van der Marck, 1986 – 148 p.
5. Cohen E. Toward a Sociology of International Tourism / E. Cohen // Social Research. – 1972. – V. 39. – P. 164–189.
6. Coulthard M. An introduction to discourse analysis / Malcolm Coulthard. – N. Y. : Longman, 1992. – 212 p.
7. MacCannell D. The Tourist / Dean MacCannell. – L. : University of California Press, Ltd, 1999. – 229 p.
8. MacCannell D. Staged Authenticity : Arrangements of Social Space in Tourist Settings American / D. MacCannell // Journal of Sociology. – V. 79 (3). – P. 589–603.
9. Urry J. The Tourist Gaze / John Urry. – London : Sage. – 2002. – 184 p.

ЛЕКСИКОГРАФІЧНІ ДЖЕРЕЛА

10. Гуминский В. М. Путешествие / В. М. Гуминский / Литературный энциклопедический словарь. – М. : Сов. энциклопедия, 1987. – С. 314–315.
11. Longman Dictionary of Contemporary English [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.ldoceonline.com/>

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

12. Simpson J. Returns to Jerusalem's old city / J. Simpson // Highlife, Travel and Leisure Magazine. – May, 2011. – P. 35–36.
13. Attenborough D. Notes from a traveller / D. Attenborough // Highlife, Travel and Leisure Magazine. – May, 2011. – P. 36–37.

ДОПУСТОВІ ДИСКУРСИВНІ МАРКЕРИ: ЗІСТАВНИЙ АСПЕКТ (на матеріалі англійської та української мов)

ВОЛКОВА Л. М.

Київський національний лінгвістичний університет

У багатьох лінгвістичних працях кінця ХХ – початку ХХІ ст. домінує думка про те, що пізнати сутність і природу мови без звернення до людини, людського чинника в мові неможливо [1, с. 9]. Інтенсивність та ефективність мовленнєвого впливу досить часто залежать від успішного вживання мовцем імпліцитних іллокутивних компонентів комунікації [3, с. 19], що іноді отримують мовне втілення за рахунок уживання мовцем неномінативних мовних одиниць. У діалогічному дискурсі інформація, що надається мовцем, знаходить втілення в дискурсивних маркерах, які позбавлені номінативно-референційної віднесеності як мовні одиниці, проте на дискурсивному рівні виконують функції, що насамперед пов'язані з дешифруванням мовного коду

процесу комунікації, та є ефективними засобами мовленнєвого впливу. Як елементи, що слугують індикаторами комунікативних інтенцій учасників спілкування, дискурсивні маркери є універсальними мовними знаками, проте засоби їхньої вербалізації залежать від конкретної мови, що викликає труднощі при перекладі з англійської мови на українську і навпаки. Адекватний переклад дискурсивних маркерів можливий лише за умови розуміння прагматичних та семантичних особливостей цих мовних одиниць, а також умов їхнього використання в мовах різних структурних типів, а саме – в англійській та українській. Слід зазначити, що переклад дискурсивних маркерів за допомогою словника часто виявляється хибним, оскільки в словниках не враховані інтерактивні функції зазначених мовних одиниць.

Об'єктом дослідження статті є розряд англомовних дискурсивних маркерів – *really, actually, after all, anyway*, які виокремлюються на підставі дискурсивних кореляційних функцій й аналізуються як засоби вираження комунікативної інтенції продуцента висловлення. Зазначені мовні одиниці були обрані як об'єкт дослідження також на підставі того факту, що вони дуже часто вживаються в діалогічному дискурсі носіями мови, але при перекладі на українську мову втрачають своє справжнє значення, оскільки їхні інтерактивні функції не беруться до уваги. Предметом дослідження є прагмасемантичні та інтерактивні особливості зазначених дискурсивних маркерів, які на підставі своїх дискурсивних функцій отримують назву “допустові”. Основна мета дослідження – виявити українськомовні еквіваленти допустових дискурсивних маркерів.

Завдання:

- виявити семантичний зміст допустових дискурсивних маркерів;
- з'ясувати функції допустових дискурсивних маркерів у діалогічному дискурсі;
- шляхом зіставлення інтерактивних характеристик аналізованих мовних одиниць в англійській й українській мовах виявити еквівалентні мовні засоби в українській мові.

Матеріалом дослідження слугували фрагменти діалогічного дискурсу, узяті з прозових творів сучасних англійськомовних письменників. Актуальність дослідження визначається загальною тенденцією сучасних лінгвістичних студій до дослідження дискурсу в ракурсі антропоцентричного підходу, що дозволяє виявити умови функціонування таких дискурсивних одиниць, що насамперед пов'язані з дешифрування мовного коду процесу комунікації.

Термін “дискурсивний маркер” був запропонований Д. Шиффрін, яка розглядає лексичні одиниці *oh, y'know, I mean* та ін. як засоби когерентності в діалогічному дискурсі [6; 7, р. 54–75]. Американські дослідники Б. Фрейзер та Д. Блейкмор значно розширили список дискурсивних маркерів англійської мови, додавши до нього багато інших мовних одиниць, але вони також розглядають дискурсивні маркери лише як засоби дискурсивної когерентності [5, р. 113; 4, р. 16]. Аналогічний підхід знаходимо в українського дослідника С. В. Засекіна [2]. На наш погляд, функція когерентності не є єдиною дискурсивною функцією цих мовних одиниць, оскільки вони також виконують у дискурсі інтерактивні функції маркерів надання імпліцитної інформації

й маркерів, що вказують на спосіб, у який надана інформація має сприйматися адресатом. Саме дві останні функції і є найбільш важливими для нашого дослідження, оскільки дозволяють розробити системну класифікацію дискурсивних маркерів, яка заснована на їхніх інтерактивних функціях, що не є простим завданням стосовно неномінативних мовних одиниць. Так, український лінгвіст Ф. С. Бацевич, який у своїй монографії з лінгвістичної прагматики присвятив розділ дискурсивним словам української мови, зазначає, що “попри деякі зрушення у вивченні семантико-прагматичних особливостей ДС необхідно визнати, що закономірності їхньої системної організації, фактично, до цього часу не виявлені” [1, с. 107].

Допустові дискурсивні маркери мають у своїй семантичній структурі інваріантний компонент “уступка”, що можна довести, якщо співвіднести висловлення з дискурсивним маркером цього розряду з пропозицією, яка це висловлення імпліцитно вводить. Так, наприклад, висловлення *He is here after all* співвідноситься з пропозицією *though (for some reason) he was not expected to be here*, яка не знаходить експліцитного вираження в дискурсі, але розуміється комунікантами завдяки логічному оператору *after all*. Таким чином, семантика службових слів цієї групи є процедурною й виявляється лише при співвіднесенні двох пропозицій, експліцитної та імпліцитної. Саме завдяки такій унікальній особливості службові слова із семантичним компонентом “уступка” мають багатий прагматичний потенціал, що робить їх важливим засобом реалізації різноманітних дискурсивних смислів у процесі комунікації.

Розглядаючи допустові дискурсивні маркери в просторі діалогічного дискурсу з метою пошуку відповідних українських еквівалентів, слід передусім, звернути увагу на такі три чинники: семантичний зміст аналізованої мовної одиниці, її позиція у висловленні та прагматичні функції, як вона виконує на дискурсивному рівні.

Так, семантичний зміст дискурсивного маркера *after all* виявляється шляхом співвіднесення висловлення, у якому знаходиться ця мовна одиниця, з імпліцитною пропозицією, яку вона вводить у дискурс, і визначається як “усупереч тому, що було б логічним уважати або очікувати”. Розглянемо наступний приклад:

There are, after all, some advantages to being in the army [11, p. 204].

Дискурсивний маркер *after all* у цьому випадку співвідносить висловлення *There are some advantages to being in the army* з імпліцитною пропозицією *It is generally accepted that being in the army is difficult*. Отже, висловлення розуміється так: *Though it is generally accepted that being in the army is difficult, there are some positive points as well*.

Залежно від позиції у висловленні, яка може бути ініціальною або фінальною, цей дискурсивний маркер може привносити в дискурс різні комунікативні смисли й по-різному перекладатись українською мовою. Розглянемо приклад з *after all* у фінальній позиції:

Luigi smiled with excitement. With a little luck, his cameras were about to record Marco getting nabbed. Maybe they would kill him right there in the living room, captured on film. Perhaps the plan would work after all [10, p. 235].

Висловлення *Perhaps the plan would work after all* вводить імпліцитну пропозицію *the plan was not expected to work; it was destined to fail because there were numerous obstacles*. Таким чином, у цьому випадку *after all* виконує функцію маркера протиставлення й перекладається українською як “все-таки” або “все ж”.

Уживання *after all* в ініціальнойній позиції свідчить про те, що цей дискурсивний маркер має іншу інтерактивну функцію і, відповідно, інший еквівалент в українській мові. Звернемось до прикладу:

“I still think I should sing a reprise just before the curtain,” she replied. “After all, who are the public flocking to see if not Theodora Hamilton?”

To which Zero Mostel answered, “Zero Mostel” [12, p. 328–329].

У наведеному прикладі аналізований дискурсивний маркер виступає маркером переконання, саме тому в українській мові відповідними лексичними одиницями є “адже” або “врешті решт”.

Дискурсивний маркер *anyway* є також носієм семантики допустового протиставлення. Так, наприклад, якщо ми кажемо: *Thank you anyway*, ми не тільки намагаємось зберегти своє обличчя та бути ввічливими. У цьому висловленні імпліцитно є натяк на те, що пропонована нам послуга не допомогла чи виявилася непотрібною. Залежно від позиції у висловленні, яка може бути ініціальною або фінальною, *anyway* може виконувати в діалозі наступні функції: а) виступати маркером ввічливої поступки, б) виступати маркером кінця дискурсивної вежі і/або переходу бесіди в інше тематичне русло, в) уживатися як маркер реінтродуктора головного топіка після його попереднього відхилення, г) виконувати функцію маркера узагальнення, що вживається для підбиття підсумків та г) слугувати маркером часткового непогодження реципієнта з попереднім висловленням або фрагментом дискурсу. Інакше кажучи, це одиниця може мати в діалогічному дискурсі такі прагматичні функції: зміну теми інтеракції, закриття теми інтеракції, підбиття підсумків інтеракції, незгоду з думкою партнера по комунікації. Усі зазначені інтерактивні функції лексеми *anyway* мають різне смислове навантаження й по-різному перекладаються українською мовою. Звернемось до прикладу, де допустовий маркер *anyway* уживається у фінальній позиції:

“You’re a big hero to all of us,” I told him. “There’s no ambivalence about that”. He smiled. I then asked him if he was planning to come to the reunion anyway [12, p. 506].

У наведеному прикладі *anyway* передає таку імпліцитну інформацію: *though you are not expected to come, because you are a well-known person now and too busy, everybody is looking forward to seeing you at the reunion meeting* і виступає маркером часткової поступки. Значення часткової поступки може перекладатись українською за допомогою лексичної одиниці “все одно”.

Як зазначалося вище, в ініціальнойній позиції аналізований дискурсивний маркер має інші інтерактивні функції і, відповідно, інші шляхи перекладу українською мовою. Звернемось до прикладу:

“Don’t be upset. Several of these have been taken to Paris, where the curators think they know everything, and they were tested”.

“Probably carbon-dated,” interjected Erica.

“Whatever. *Anyway*, they were declared truly ancient” [8, p. 30].

Відповідним українським еквівалентом у розгляданому випадку буде “в будь-якому разі”, оскільки *anyway* виконує функцію маркера узагальнення.

У разі, якщо *anyway* виконує інтерактивну функцію маркера позначення кінця дискурсивної вежі, його еквівалентом в українській мові слугуватиме мовна одиниця “ґаразд”. Наприклад:

“I also know you deserve your nickname of being ‘Kissinger’s shadow’. Isn’t it true that you were as privy as any man alive to every significant decision he ever made?”

“That’s a slight exaggeration,” George replied, trying to affect humility. And then joked, “I mean, he didn’t take me into his confidence about marrying Nancy. *Anyway*, what’s the thrust of your book?” [12, p. 502].

Пропозиція, яку імплікує дискурсивний маркер *anyway*, виглядає наступним чином: *though it might be interesting to you, I do not want to discuss my relations with a well-known politician*. Уживання мовцем *anyway* дає йому змогу ввічливо перейти до обговорення іншої теми. У цьому разі аналізована одиниця виступає як компонент стратегії хеджингу, до якої мовець удається, щоб пом’якшити негативний перлокутивний ефект, що може виникнути в слухача від раптової зміни теми спілкування.

Інший допустовий дискурсивний маркер – *actually* – також є носієм імпліцитної семантики, що підтверджується за допомогою процедури співвіднесення. Розглянемо наступний приклад:

“Andrew – are you busy tonight?” Ted asked nervously. “I mean, could you spare me five minutes after the library closes?”

“Sure, Lambros. Want to go downstairs to the Grill for a couple of cheeseburgers?”

“Uh? Well, *actually*, I’d prefer someplace a little more private” [13, p. 97].

Останнє висловлення цього діалогічного фрагмента співвідноситься з імпліцитною пропозицією *though you suggested going to the Grill, I don’t like this idea*. Специфічна процедурна семантика дискурсивного маркера *actually* дозволяє останньому функціонувати як компонент стратегії ввічливого відхилення пропозиції попереднього мовця. В українській мові аналогічну функцію виконує лексична одиниця “насправді”.

Семантичний зміст допустового дискурсивного маркера *really* також розкривається за допомогою співвіднесення експліцитної та імпліцитної пропозицій. Так, висловлення *John is really sick* корелює з імпліцитною пропозицією *though you don’t think so*, що робить у даному випадку цю мовну одиницю маркером переконання. Відповідним українським еквівалентом слугуватиме мовна одиниця “дійсно”. У наведеному нижче прикладі ця мовна одиниця виступає компонентом аргументативної стратегії:

“Spare me the details,” I said. “Just tell me we have an understanding, an arrangement”.

Oh, Lynn. We do. And you’ll be glad you took another chance on me, you *really* will”. He smiled through his tears [11, p. 18].

У запитальних висловленнях, де *really* функціонує як запитання-перепит і є за структурними ознаками самостійним реченням, основною функцією цієї мовної одиниці є заповнення комунікативної лакуни. Звернемось до прикладу:

“And she’s amazingly young-looking – I mean she could pass for twenty-four or twenty-five. You were at school together, weren’t you, Bridget? Was she three or four years below you?”

“She’s six months older, I said,” feeling the first twinges of horror.

“Really?” said Rebecca, then left a long embarrassed pause. “Well, Magda’s lucky. She’s got really good skin” [9, p. 147].

У розгляданому прикладі, уживаючи *really*, Ребека намагається приховати своє замішання, оскільки вона розуміє, що образила Бріджет. Допустовий дискурсивний маркер уживається як заповнювач комунікативної лакуни з метою вигадати час і відповідає українському еквіваленту “Невже?”.

Особливий випадок становлять дискурсивні маркери *really* та *actually* у реченнях, де вони синтаксично пов’язані з присудком і, на перший погляд, здаються синонімами. Щоб довести, що ці англomовні одиниці виконують різні дискурсивні функції, розглянемо два приклади:

“About a year ago a similar statue appeared and –”

“What do you mean, similar?” asked Erica excitedly.

“It was a gilded statue of Seti I,” said Yvon.

*“Did you **actually** see it, Yvon?”*

“No, if I had, I would not be in Huston today” [8, p. 54].

У наведеному фрагменті діалогічного дискурсу мовець уживає *actually* задля уточнення. У наступному прикладі в мовної одиниці *really* зовсім інша інтерактивна функція – маркер переконання:

“What I mean is, if you’re taking a sort of cutesy, morally relativistic, ‘Blind Date is brilliant’ sort of line...” she said with a resentful look in my direction.

*“I wasn’t, I just **really** like Blind Date,” I said* [9, p. 102].

Отже, якщо основна інтерактивна функція лексичної одиниці *actually* – виступати в діалогічному дискурсі як маркер уточнення, то *really* здебільшого слугує маркером переконання. Відповідно, вони по-різному перекладаються українською мовою: *actually* відповідає лексемам “дійсно” або “точно”, у той час як *really* перекладається як “насправді”.

На підставі проведеного аналізу можна висновувати, що українські еквіваленти допустових англomовних дискурсивних маркерів слід шукати, виходячи з інтерактивних функцій, що їх ці службові одиниці реалізують у дискурсі. Пошук українськомовних еквівалентів у словниках досить часто виявляється хибним, оскільки може зруйнувати інформаційний зміст повідомлення.

Перспективи подальшого дослідження полягають у зіставному вивченні інтерактивних особливостей темпоральних дискурсивних маркерів англійської й української мов.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бацевич Ф. С. Нариси з лінгвістичної прагматики : [монографія] / Флорій Сергійович Бацевич. – Львів : ПАІС, 2010. – 336 с.
2. Засєкін С. В. Дискурсивні маркери когерентності англомовного діалогічного тексту: когнітивний та прагматичний аспекти: автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10. 02. 04 “Германські мови” / С. В. Засєкін. – К., 2001. – 20 с.
3. Иссерс О. С. Коммуникативные стратегии и тактики русской речи / Оксана Сергеевна Иссерс. – М. : Едиториал УРСС, 2002. – 284 с.
4. Blakemore D. Discourse and Relevance Theory / D. Blakemore // The Handbook of Discourse Analysis / [ed. D. Schiffrin, D. Tannen, H. E. Hamilton]. – Malden : Blackwell Publishing, 2003. – P. 100–118.
5. Frazer B. Discourse Markers across Language / B. Frazer // Pragmatics and Language Learning : Monograph Series – Illinois : University of Illinois. – 1993. – V. 4. – P. 1–16.
6. Schiffrin D. Discourse Markers / Deborah Schiffrin. – N. Y. : Cambridge University Press, 1996. – 364 p.
7. Schiffrin D. Discourse Markers : Language, Meaning and Context / D. Schiffrin // The Handbook of Discourse Analysis / [ed. D. Schiffrin, D. Tannen, H. E. Hamilton]. – Malden : Blackwell Publishing, 2003. – P. 54–75.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

8. Cook R. Sphinx / Robin Cook. – N. Y. : A Signet Book, 1980. – 312 p.
9. Grisham J. The Broker / John Grisham. – N. Y. : Doubleday, 2005. – 307 p.
10. Grisham J. The Broker / John Grisham. – N. Y. : Doubleday, 2005. – 307 p.
11. Heller J. Female Intelligence / Jane Heller. – N. Y. : St. Martin’s Press, 2001. – 335 p.
12. Segal E. The Class / Erich Segal. – N. Y. : Bantam Books, 1985. – 531 p.
13. Segal E. Prizes / Erich Segal. – N. Y. : Ivy Books, 1995. – 500 p.

СИСТЕМНА ОРГАНІЗАЦІЯ ГРАФІЧНИХ ЗАСОБІВ І ПРИЙОМІВ ЗА МОДЕЛЛЮ РИЗОСФЕРИ У ПРОЕКЦІЇ НА СТИЛІСТИКУ ВІРШОТВОРЕННЯ

ВЯЛІКОВА О. О.

Київський національний лінгвістичний університет

Однією з характерних особливостей розвитку науки другої половини ХХ століття є повсюдне поширення ідей системних досліджень, системного підходу, загальної теорії систем (В. М. Волкова, О. М. Горбань, В. М. Садовський, А. І. Уйюмов). Вивчення системи графічних засобів і прийомів у постмодерністській поезії наштовхується на проблему асистемності організації постмодерністського тексту і, отже, потребує нового підходу до систематизації графічних елементів.

Термін “система” використовують у тих випадках, коли хочуть охарактеризувати досліджуваний чи проєктований об’єкт як щось цілісне, єдине, складне, яке неможливо одразу пояснити, показавши його, зобразивши